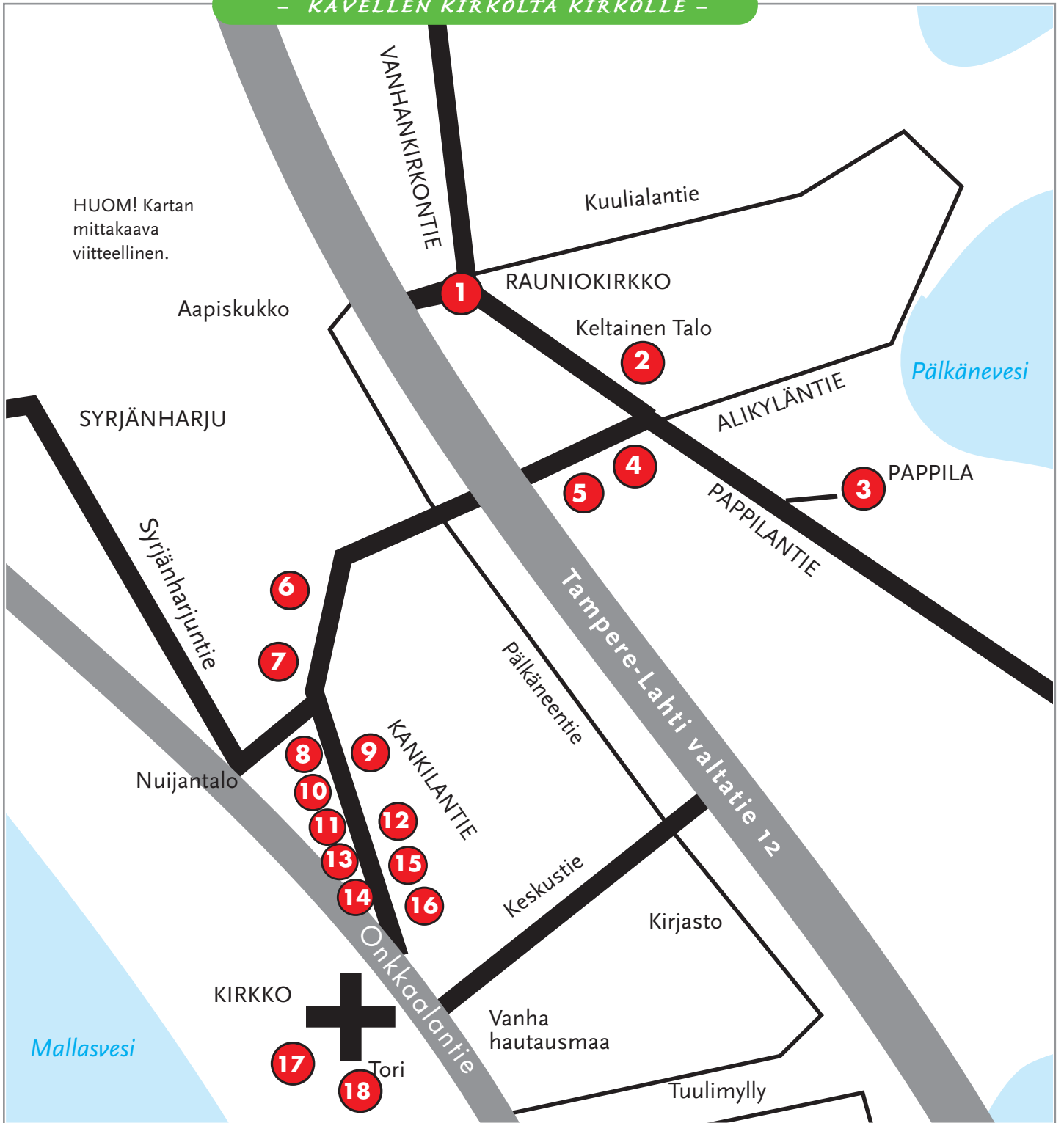

PÄLKÄNEEN

KYLÄNRAITIN REITIT

- KÄVELLEN KIRKOLTA KIRKOLLE -

1. Rauniokirkko
2. Ali-Mustala eli Keltainen Talo
3. Pälkäneen Pappila
4. Seppälä
5. Tiililä
6. Anttila
7. Simonlinna
8. Tuhannen Riemun Kahvila
9. Kankila
10. Pakka
11. Varpula
12. Raukola (Turvasen talo)
13. Apteekin talo
14. Maatalouspankin talo
15. Kirjakaupan talo
16. Kirkko-Mustala
17. Pälkäneen kirkko
18. Tori

Tervetuloa kävelylle elävään kulttuuri-
maisemaan. Onkkaalan kylän vanha
raitti kutsuu kiireetöntä kulkijaa.
Hämäläisen ryhmäkylän sydämessä
on lepo- ja kahvittepaikka Keltainen
talo, josta kulkija löytää lisää
Pälkäneen seudun kohteiden ja
tapahtumien tietoja.

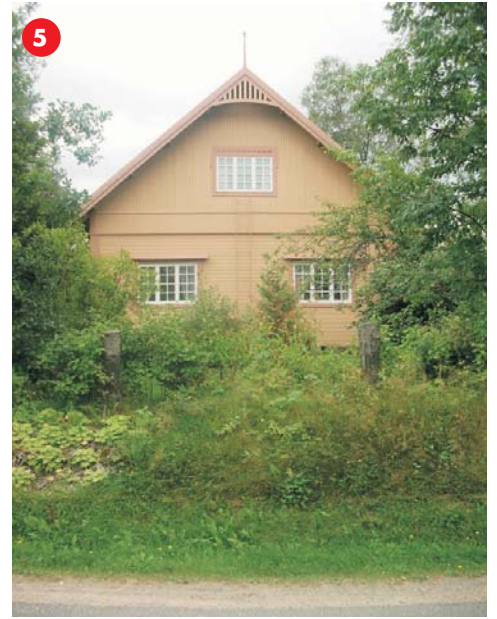
Hyvää matkaa!

VANHANKIRKONTIE - ALIKYLÄNTIE

Rauniokirkolta lähdettäessä Vanhankirkontien varrella vasemmalla on ensimmäisenä Keltainen Talo eli alkuperäiseltä nimeltään **Ali-Mustala**. Niillä kullmilla ollaan Pälkäneen kirkonkylän Onkkaalan vanhimmassa keskustassa. Kylän kymmenen kantatilan rakennukset olivat tässä tiiviinä ryhmäkylänä siihen asti, kun vuonna 1831 tuli pääsi irti mahdollisesti nuorison illanvietosta. Tuhoutuneen kylän talot rakennettiin kauemmas toisistaan, joten vanhalla tonttimaalla ovat jäljellä vain Ali-Mustala (eli Keltainen Talo) ja kohti uutta kirkkoa kuljettaessa vasemmalla puolen vierekkäin sijaitsevat **Seppälä** ja **Tiililä**.

Tiililän pihapiirissä valtatie puoleinen, vuonna 1906 valmistunut asuinrakennus on arkkitehti Wivi Lönnin suunnittelema. Hän oli ensimmäinen suomalainen oman toimiston perustanut naisarkkitehti, jonka suunnittelemia julkisia rakennuksia on mm. Tampereella. Hevoskyydin aikakauden liikennejärjestelmään olennaisena osana kuulunut kestikievari toimi Tiililässä vuosina 1916-22.

KANKILANTIE

6 Valtatien alikululta Kankilantielle noustessa on ensimmäisenä vastassa **Anttilan** rusthollin rakennusryhmä. 1900-luvun alussa valmistuneen asuinrakennuksen vieressä oleva hirsinen pakari on 1700-luvulta, samoin kuin peremmällä pihassa oleva viljamakasiini. Pihapiiriä Tampereen suuntaan rajaava vanhempi, keltainen asuinrakennus on tehty 1830-luvun lopulla, ja siinäkin on aikanaan toiminut Onkkaalan kestikievari. Jykevässä kivenavetassa toimii nykyisin Pälkäneen Peruna Oy, joka jalostaa kylän hietamaiden perinteistä tuotetta nykyaikaiseen muotoon, kuorituiksi ja pilkottuiksi perunoiksi ravintoloita varten.

7 Hieman sivussa Anttilan muista rakennuksista, harjun rinteellä sijaitsee persoonallisen näköinen **Simonlinna**, jonka Simo-isäntä rakennutti omien piirustustensa mukaan eläkeasunnokseen vuonna 1936. Simonlinnan "torni" kerrotaan rakennetun siksi, että isäntä halusi nähdä talostaan Pälkäneveden, Mallasveden, harjun ja kylän. Nykyinen puusto kylläkin peittää näkymän ainakin kesäaikana.

Kankilantien ja Nuijankujan risteyksessä, Anttilan komeitten kivisten portinpylväitten vieressä ollaan yhdessä Suomen Suuriruhtinaanmaan merkittävimmistä risteyksistä. Helsingistä tuleva valtatie haarautui 1800-luvulla tässä Anttilan pihan kautta kohti Tamperettä ja Vanhankirkon kautta kohti Jyväskylää.

Kyläisten velvollisuutena oli hoitaa maanteitä, ja hiekkaa sitä varten saatiin Nuijankujan ja Kankilantien väliin jäävästä montusta. Kuopan rehevää, lehtomaista kasvillisuutta katsellessa on vaikea kuvitella, että tässä oli 1800-luvun alkupuolella paljasta hiekkaa. Montun reunalle rakennettujen pikkumökkien vuosisatainen jätehuolto – tuhkat, käymäläjätteet ja laskiämpärit kohti montun pohjaa – on tehnyt laihasta harjumaasta ravinteikasta multaa. Kylän palon jälkeen keskelle hiekkakuoppaa, paloturvalliseen paikkaan rakennettu Kankilan talon riihi toi puintijätteillään oman humuslisänsä maaperään.

8 Riihi ja useimmat pikkumökit ovat hävinneet, mutta yksi punainen mökki, **Tuhannen Riemun Kahvila**, on jäljellä. Tässä tyypillisessä sadan vuoden takaisessa mäkitupalaisasunnossa on vain kylmä eteishuone ja toisessa päässä parinkymmenen neliometrin asuinhuone, joka toimi ainakin 1910-luvulta 1950-luvun alkuun asti sekä kahvilana, kahvilan keittiönä että makuuhuoneena. Kahvilan emännistä Hotellin Mantasta ja Koposen Maijasta on omat tarinansa, mutta runsaimmat tarinat jätti jälkeensä mökin viimeinen asukas (1979 asti), kyläoriginelli Sulo Talvia. Sulo saattoi kulkea raitilla huutokaupasta ostetuissa naisten vaatteissa tai tohtorinhatussa. Poliisin kehotuksesta Sulo laitto pyöräänsä kellon, lehmänkellon. Sulon tiskivadin tai yöastian sisältö lensi etuovesta kohti montunpohjaa varmimmin silloin, kun turistirouvat seisoivat ihastelemassa mökkiä. Seurallinen Sulo sai vieraita muun muassa pitämällä mökissään aikaansa edellä ollutta Alkon noutopistettä.

Viranomaiset väsyivät kovistelemaan Suloa viinamyyntistä, mutta vastapäätä asuneita Sulon vuokraemäntiä, raittiuteen sitoutuneita Kankilan siskoksia se jaksoi pöyristyttää. Heidän kotinsa, **Kankilan** talon päärakennus, rakennettiin 1937 rakennusmestari Julius Lehtosen piirustusten mukaan, kuten siihen aikaan hyvin monet pälkäneläiset rakennukset. Viimeisenä sotakesänä 1944 tulipalo tuhosi talon ulkorakennukset aittaa lukuunottamatta. Päärakennuksen seinään tarttunut saatiin sammutetuksi, mutta kirkonpuoleisen naapurin kaikki rakennukset paloivat, joten sillä paikalla (Kankilantie 10) on nyt 1940-luvun omakotitalo.

10 Kankilantien keskivaiheilla kasvillisuuden tarkkailija huomaa, että tyypillisten Onkkaalan tienvarsikasvien pihasyreenin, siperianherneen ja juhannusruusun lisäksi tietä reunustamassa on muutamia kynäjalavia. Niitä tiedetään istuttaneen Pakan mamsellin, 1800-luvun lopulla eläneen tunnetun kyläläisen. Hänen kotitalonsa **Pakka** (Kankilantie 9) seisoo punaisena rinteessä hieman muiden talojen takana. Mamselli Packalénin asumus on kokenut muodonmuutoksia, mutta se kätkee sisäänsä osia rakennuksesta, jolla oli ikää jo toissa vuosisadalla. Mamsellin jalavat ovat olleet hyvin sikiävää sorttia: hyvänä siemenvuonna tuuli kuljettaa jalavasiemenaaltoja pitkin Kankilantietä, ja uusia taimia nousee tien varteen.

11 **Varpula** (Kankilantie 7), aivan tien vieressä oleva pieni talo pienien pihapiireineen on kivisten aidanpylväitten ympäröimä. Paikallisten kiviveistämöiden noin sata vuotta sitten toimittamat kivitolppa-aidat ovat yksi Onkkaalan leimallinen piirre. Kivipylväitä näkee monessa paikassa Kankilantien, Onkkaalantien, Nuijankujan ja Syrjänharjuntien varressa. Joissakin pihoissa on pylväiden välissä myös perinteinen, punaiseksi maalattu säleaita. Enää aita ei ole sellainen välttämättömyys kuin aikana, jolloin raittia pitkin laiturille kulkevat lehmät täytyi pitää jotenkin poissa pihoista, joten monesti jäljellä ovat vain kivipylväät. Niissäkin tapauksissa reikien sijainti pylväissä kertoo, oliko kyseessä piikkilanka-aita (reiät ulkosyrjällä) vai puuaita (reiät pylväsrivin suuntaan).

Varpulassa asunut Elsa Valanne toimi kirjastonhoitajana, ja 1940-50-luvulla kirjasto oli sijoitettuna hänen kotiinsa. Kovasti väljemmät tilat siis on nykykirjastossa. 1960-luvulla Laineen valokuvaamo, joka tallensi paljon Pälkäneen maisemia, toimi viimeiset vuotensa Varpulassa.

Neljä Kankilantien kirkonpuoleisessa päässä, aivan tien vieressä olevaa suurehkoa rakennusta ovat 1900-luvun alun Onkkaalan kauppakeskustaa. Häviäminen uhkasi niitä, mutta 1990-luvulla ne kaikki löysivät peruskorjaajansa ja ovat nyt asuntoina.

12 **Raukolan** talon päärakennuksen (Kankilantie 8) tyylikin kertoo sen olevan näistä rakennuksista vanhin. Vanhin osa on 1830-luvulta, mutta jatkettuna rakennus sai uusrenessanssityylinsä 1800-luvun loppupuolella. Talossa toimi Turvasen sekatarvakauppa siihen asti, kun punaiset tyhjensivät sen vuonna 1918.

13 Raukoola vastapäätä on ns. **apteekin talo**, johon Wilhelm Björkman saapui pitämään apteekkiä vuonna 1908. Björkmanin muistoksi paikkakunnalle on jäänyt joukko aktiivisia jälkeläisiä ja lentäviä lauseita kuten ”kevään luntta on kun lamppa lantta på pelto” eli apteekkarin mukaan kevään lumisateen tuoma kosteus on pellolle yhtä hyvää kuin lampaan lanta. Apteekin talo oli liikekäytössä viimeksi 1980-luvulla, jolloin siinä oli halpakauppa Löytötexin ensimmäinen Pälkäneen toimipaikka.

14 Kankilantie 1, ”**Maatalouspankin talo**” on alun perin rakennettu yksikerroksiseksi liiketaloksi. 1900-luvun alkuvuosina se ehti olla raittiusseuran talona ja hetken myös apteekari Björkmanin perheen ylläpitämänä, kansainvälisiä vieraita houkutellessa täysihoidolana. Ensimmäisen maailmansodan syytyminen kuitenkin lopetti matkailuyrittäjyyden sillä erää. Itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä talossa oli Pälkäneen kunnantöimistö ja Maatalous-Osake-Pankin konttori, joista kertovat tekstit on säilytetty talon ulkomaalauksessa. Talo siirtyi kokonaan asumiskäyttöön 1980-luvun lopulla, viimeisiä liikkeitä talossa olivat Hankkijan konttori ja antiikkikauppa-soitinkorjaamo.

15 **Kirjakaupan talo** on Amerikkassakin onneaan koettaneen Kaarlo Keiniän sekatarvakaupaksi rakennuttama. Jugend-tyylisen talon piirustukset teki vuonna 1908 arkkitehti Toivo Paatola, joka oli muiden miesarkkitehtien kanssa hävinnyt Wivi Lönnille samana vuonna valmistuneen Tampereen paloaseman suunnittelukilpailussa. Pälkäneen Kirjakauppana talo oli vuoteen 1999 asti. Vanhan tyylistä kirjakauppaa, jossa pääsi puilla lämmitettävän muurin kylkeen lämmittelemään ja sivuhuoneen keinutuoliin jalkojaan lepuuttamaan, jäivät monet kaihoten kaipaamaan.

16 Kirjakaupasta kirkolle päin ovat vielä **Kirkko-Mustalan** rakennukset puutarhansa takana. Kaksikuistinen päärakennus tuhoutui tulipalossa 1990-luvulla, mutta uusi, hieman pienempi rakennus on hakenut muotonsa edeltäjältään. Vanha navetta on muistona ajasta, jolloin Kirkko-Mustalan pellot aukenivat sen takana, siinä missä nyt on Onkkaalan uusin keskusta.

17 **Kirkko** on rakennettu vuosina 1836-1839. Hattulan kirkkoherra Gustaf Lindeqvist vihki kirkon käyttöön ensimmäisenä adventtisunnuntaina 1.12.1839. Suunnittelijana toimi arkkitehti Carl Ludvig Engel. Uuden kirkon rakentamisen syy oli vanhan kirkon huonokuntoisuus sekä kirkon pienuus sinne kokoontuvalle seurakunnalle.

Tiilikirkon tiilet valmistettiin pitäjäläisten voimin. Tiilisavi saatiin Taneli Anttilan maasta. Vanhasta kirkosta siirrettiin kellot, kynttiläkruunut, ehtool-liskalusto, pyhimyskuvat ja aatelisvaakunat. Pyhimyskuvat ja krusifiksi ovat Kansallismuseossa Helsingissä. Muu säilynyt vanhan kirkon kalusto on käytössä tai kirkkomuseossa. Alttaritaulu Jeesus Getsemanessa on tukholmalaisen taideakatemian professori Per Emmanuel Limnellin vuonna 1841 maalaama. Alkuperäinen puinen kellotorni korvattiin uudella tiilisellä vuonna 1897. Kirkkoa on viimeksi korjattu vuonna 2000. Kirkkopihan sankarihautausmaassa on 165 sankarivainajaa. Muistomerkki on arkkitehti Bertel Srömmmerin suunnittelema. Walter Mikkolan Karjalaan jääneiden muistomerkki Elämän kivi paljastettiin Kivennavan pitäjänjuhlien yhteydessä 6.8.1961.

Kirkko toimii myös tiekirkkona kesäaikaan klo 11-16. Tervetuloa hiljentymään.

18 **Pälkäneen torilla** voit hetkeksi siirtyä mielikuvitukseksi avulla 9000 vuoden taakse. Kaikki torilta alaspäin laskeutuva maasto on veden peitossa, olet kohta Ancylusjärveksi muuttuvan Yoldiameren saarella. Meren aallot ovat tasoittaneet niemen kärjessä olevan rantahietikon, jolla seisot. Saatat olla ensimmäinen jääkauden jälkeinen seikkailija, joka on astunut tälle paikalle...

Lähempää historiasta voit kuvitella eteesi 1800-luvun lopun Pälkäneen markkinat, joilla aina syyskuussa myytiin karjaa ja kaikenlaista tavaraa. 1900-luvulle tultaessa meno kävi markkinoilla niin riehakkaaksi, että paikalliset asukkaat vaativat niitä lakkautettaviksi. Nykyisin torilla käydään rauhallista ja sopuisaa torikauppaa joka keskiviikkona ja lauantaina.

Ensimmäiset asiakirjatiedot **Pälkäneen pappilasta** ovat vuodelta 1639, mutta Pälkäneen kirkkoherran pappila on sijainnut todennäköisesti aina nykyisellä paikalla. Pälkäneen seurakunta on perustettu vuosien 1409–1445 välisenä aikana. Seurakuntaa ei voinut perustaa, ellei ollut varmaa, että seurakunta hankkii ja ylläpitää pappilan. Kirkko ja pappila ovat olleet myös yksi kokonaisuus, koska kirkon ja pappilan välimatka sai olla korkeintaan puoli kilometriä. Vanhimmissa Onkkaalan kartoissa tie pappilan ja kirkon (nyk. kirkkoraunion) välillä kulkee nykyistä tielinjausta. Pappilan pihamaan arkeologisissa kaivauksissa on löytynyt jälkiä rautakautisesta toiminnasta sekä vanhoista rakennusvaiheista. On tullut esiin tulusiä 1300-luvulta ja esihistoriallista keramiikkaa ja muita löydöksiä. Näyttää siltä, että kristinuskon tullessa Pälkäneelle on sekä kirkon että pappilan alue siirtynyt seurakunnalle. Niin kauan kuin Pälkäneen seurakunnassa on ollut oma pappi, hän on asunut nykyisellä tontilla Pälkäneveden rannassa.

NYKYINEN PAPPILA

Pitäjäkokous 29.12.1852 määräsi uuden pappilan rakentamisen ajankohdaksi syksyn 1853. Rakennuspiirustukset ja kustannusarvion laati Tamperealainen muurari E.J. Wennerqvist, joka toimi kaupungin rakennusmestarina ja arkkitehtinä. Wennerqvist on haudattu Tampereen Aleksanterin kirkon hautausmaahan, josta hänen hautakivensä myös nykyään löytyy. Rakennustöiden johtajan työ annettiin 1350 ruplasta akaalaiselle rakennusmestari K.G.Grönlundille.

Vuonna 1865 on luetteloitu pappilan tilat. Päärakennuksessa oli sali, kuusi kamaria, eteinen, keittiö, ruokakammio ja keittiön porstua. Piharakennuksia oli pakari, renkitupa, kellari ja ruoka-aitta. Takapihalla oli talli, vaunuliiteri, rehulato, halkoliiteri, makki, mallaspirtti, sauna, vilja-aitta, kaksi riittä, navetta, olkilato, eläinsuoja, rehulato, sikolätti, häkkihuone, kaksi uutta aittaa, perunakuoppa ja käyttökelvoton kaivo.

Vuonna 1929 rakennettiin tiilinen virasto-osa. Nykyisin pappila toimii kirkkoherran vuokra-asuntona, kirkkoherranvirastona, taloustoimistona, juhlatilana ja pappien työtalon.

NAISKIRJAILIJOIDEN SUKUJUURET PÄLKÄNEELLÄ

THEODOLINDA HAHNSSON JA HILJA HAAHTI

Ensimmäinen suomeksi kertomuksensa kirjoittanut ja julkaissut naiskirjailija oli Hilja Haahden äiti **Sofia Theodolinda Hahnsson** (s. Limon). Hän syntyi v. 1838 Kiikan pappilassa ja vietti lapsuus- ja nuoruusvuosiaan Pälkäneen pappilassa, jossa hänen isänsä Carl Magnus Limon oli kirkkoherrana 1848-1862. Tiedonhaluinen tyttö ei päässyt kouluun, mutta sai opetusta isältään ja luki paljon. Hänen haaveensa oli tehdä jotakin kansan hyväksi, ja tätä toivetta hän ryhtyi toteuttamaan alkamalla sepittää kertomuksia pappilan palvelusväelle.

Vuonna 1864 tuleva kirjailija meni naimisiin kielitieteilijä J.A. Hahnssonin kanssa. Koti perustettiin ensin Kokkolaan, jossa perheen toinen lapsi, pieni Hilja-niminen tytär kuoli. Äiti ryhtyi surunsa lievittämiseksi kirjoittamaan novelleja, joista syntyi esikoisteos Haapakallio, Idyllintapainen kuvaelma Hämeenmaasta (1869). Theodolinda Hahnsson muistelee kirjailijanuransa alkua näin: ”Pieni tyttönen kuoli minulta, ja silloin tuntui niin tyhjältä ja ikävältä. Kysyin sen vuoksi mieheltäni, ottaisiko hän korjatakseen harjoitelmiani, jos hiukan kirjoittaisin suomea. Hän lupasi. Mutta jätettyäni hänelle kirjoitukseni hän hämmästyti, kun huomasi, että se oli kertomus.”

Hahnsson oli tavattoman tuottelias etenkin 1870-80-luvuilla ja hyvin suosittu. Kertomusten lisäksi tuotantoon kuuluu näytelmiä (esim. Viinantehtailia, 1877) ja runsaasti käännöksiä mm. Heinrich Hoffmannin Jörö-Jukka (1869) ja Defoen Robinson Crusoe (1875). Naiskirjailijan työn heikkoo arvostusta kuvastelee se, että Jörö-Jukan suomentajaksi Suomen Kirjallisuus VIII:ssä mainitaan ”Yrjö-Koskisen puoliso”. Leskeksi Theodolinda jäi kuitenkin vasta v. 1888, ja solmi uuden avioliiton senaattori Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen kanssa v. 1896. Kirjailijan pitkä elämä päättyi vuonna 1919. ”En minä turhamaisuudesta kirjoittanut. Tein sen kansani hyväksi.”

teksti:
KARJALOHJA.FI/KIRJAILIJAT,
PORI.FI/KIRJASTO, WIKIPEDIA

Hilja Theodolinda Hahnsson, vuodesta 1901 Haahti

(oik. Hilja Krohn, puoliso säveltäjä Ilmari Krohn), syntyi Hämeenlinnassa 11.9.1874 ja kuoli Helsingissä 1966 95-vuotiaana. Hilja Haahti kävi Lucina Hagmanin valmistavan koulun ja sen jälkeen Hämeenlinnan 6-luokkaisen tyttökoulun. Hän halusi opettajaksi ja sen vuoksi perhe muutti Helsinkiin, ja Haahti pääsi opiskelemaan Suomalaiseen jatko-opistoon. Opettajaksi valmistuttuaan hän sai saksan kielen opettajan toimen Helsingin suomalaisessa tyttökoulussa.

Hilja Haahden tuotantoa sävytti jo varhaisnuoruudessa omaksuttu harras uskonnollisuus. Hän pohti kirjoituksissaan kristillisyyden ja taiteen keskinäistä suhdetta. Nykyisin Hilja Haahti elää lähinnä laulujen ja virsien sanoissa. Vuoden 1938 virsikirjaan tuli hänen sanoittamansa ja varsin tunnettu virsi Tule kanssani, Herra Jeesus, jonka hän kirjoitti 1899. Hilja Haahti oli myös tuottelias kääntäjä. Hän käänsi lauluja ja runoja sekä hengellistä kirjallisuutta. Suomalaislasten tutuimpia lauluja sodanjälkeisessä koulumaailmassa oli Lydia Koidulan sanoittama ja Hilja Haahden suomentama Maan päällä paikka yksi on. Nykyisessä virsikirjassa hänen käännöksiään ovat virret 30 ”Maa on niin kaunis”, 342 ”Niin ihanaa on ylistää sinua, Jumalamme” ja 508 ”Valkeus kirkas päällä synkän maan”.

Hilja Haahti kirjoitti pienestä pitäen satuja, kertomuksia ja runoja. Hän toimitti myös omia lastenlehtiä ja avusti sellaisia lehtiä kuin Tilhi, Sirkka ja Lasten Kuvalehti. Kirjoittaminen oli hänelle mieluista, hänen rakkain työnsä. Haahti oli varsin tuottelias kirjailija: koko hänen tuotantonsa käsittää yhteensä 55 teosta, etupäässä runokoelmia ja romaaneja. Laajan tuotantonsa vuoksi hän oli usean vuosikymmenen ajan 1900-luvun alkupuolella varsin luettu kirjailija. Mainittavimmat romaanit ovat vuonna 1947 ilmestynyt Sammatin sisarukset, joka kertoo Elias Lönnrotin tyttäristä, sekä 2-osainen Kaurialan kartano. Haahden tuotantoa on käännetty mm. ruotsiksi, saksaksi ja tanskaksi.